

KS. JERZY ADAMCZYK

Wyższe Seminarium Duchowne, Radom

KSIĄDZ IGNACY GRABOWSKI (1878–1950) POLSKI KANONISTA OKRESU II RZECZYPOSPOLITEJ

Słowa kluczowe: ks. Ignacy Grabowski (1878–1950), kanonistyka polska, wykłady z prawa kanonicznego

1. Wstęp. 2. Życie 3. Działalność naukowa i wydawnicza 4. Aktywność na polu dydaktyczno-pedagogicznym 5. Zakończenie

1. WSTĘP

22 sierpnia 2018 r. minie 140. rocznica urodzin ks. Ignacego Grabowskiego, jednego z czołowych polskich kanonistów, którego zasadnicza działalność naukowa i dydaktyczna przypada na czasy II Rzeczypospolitej. Zapisał się on w historii nauki prawa kanonicznego w Polsce jako wybitny uczyony ze znacznym dorobkiem naukowym, ale także jako wydawca, nauczyciel akademicki i wychowawca wielu kanonistów.

W dziejach polskiej kanonistyki zasłynął jako niestrudzony komentator i popularyzator przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. Opublikowanie biografii tak zasłużonego kanonisty jest ważnym przyczynkiem do poznania rozwoju nauki prawa kanonicznego w Polsce. Dlatego z wymienionych przyczyn sylwetka ks. Ignacego Grabowskiego warta jest przypomnienia.

2. ŻYCIE

Ignacy Grabowski urodził się 22 sierpnia 1878 r. w Tarnopolu¹ (mieście położonym nad rzeką Seret, dopływem Dniestru), które obecnie jest miastem obwodowym na zachodniej Ukrainie, jednak w tamtym czasie znajdowało się granicach

---

¹ A. Dębiński, *Grabowski Ignacy*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. J. Walkusz i in., t. 6, Lublin 1993, k. 14.

Austro-Węgier. Z miasta tego pochodziło wielu sławnych Polaków zasłużonych dla Kościoła i Ojczyzny, m.in. arcybiskup Eugeniusz Baziak, metropolita krakowski, poprzednik arcybiskupa Karola Wojtyły, generał Franciszek Kleeberg, dowódca Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Polesie”, profesor Kazimierz Michałowski, polski archeolog, egiptolog, historyk sztuki, Waław Osuchowski, profesor prawa rzymskiego UJ.

Rodzicami Ignacego Grabowskiego byli Wojciech i Anna z domu Oneserko. Do szkół uczęszczał w Tarnopolu i tam uzyskał maturę w 1899 r. W tym roku wstąpił do Seminarium Duchownego we Lwowie, odbywając studia teologiczne na tamtejszym Uniwersytecie Jana Kazimierza. Po trzech latach w 1902 r. wysłany został do Rzymu, gdzie na Uniwersytecie Gregorianum studiował teologię oraz prawo kanoniczne².

W czasie studiów 8 sierpnia 1904 r. przyjął w katedrze lwowskiej święcenia kapłańskie z rąk arcybiskupa lwowskiego obrządku łacińskiego Józefa Bilczewskiego (1860–1923)³. Po święceniach kapłańskich udał się ponownie do Rzymu, by kontynuować studia, które zwieńczył stopniem doktora prawa kanonicznego⁴.

Po powrocie do kraju przez rok był wikariuszem w parafii Tartarów k. Bełzca. Następnie został prefektem Seminarium Duchownego we Lwowie (1906–1914). Równocześnie był katechetą w VII Gimnazjum we Lwowie (1907–1910), a potem referentem konsystorza metropolitalnego (1912–1915)⁵.

W 1910 r. został adiunktem przy Katedrze Prawa Kanonicznego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu we Lwowie (do 1917 r.). Na Uniwersytecie Lwowskim uzyskał w 1911 r. stopień doktora teologii na podstawie pracy *Commentaria in propositionem XXXI Syllabi Pii X*, a w 1913 r. po ogłoszeniu drukiem pracy *Prawne środki w procesie kanonicznym. Veniam legendi* – prawo do prowadzenia wykładów przez niesamodzielnych pracowników naukowych ze stopniem doktora lub ewentualnie z tytułem zawodowym magistra nadawane jest na podstawie decyzji Rady Wydziału (ewentualnie innej jednostki organizacyjnej), z reguły na czas określony. W roku akademickim 1913/14 odbył podróż do uniwersyteckich ośrodków zagranicznych (Monachium, Bonn, Fryburg i innych), w celu zapoznania się z metodami prowadzenia wykładów i seminariów naukowych. W 1917 r. na Uniwersytecie Lwowskim otrzymał habilitację na podstawie monografii *Ekscepcje w prawie kanonicznym* i w latach 1917–1919 wykładał tam jako docent prawo kanoniczne. Od tego czasu całe swoje życie oddał pracy naukowej i dydaktycznej w tym zakresie⁶.

² Por. A. Gościmski, *Grabowski Ignacy*, w: *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, red. J. Bar, cz. II, Warszawa 1981, 155.

³ *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus latini*, Leopoli 1939, 130; por. A. Gościmski, *Grabowski Ignacy*, art.cyt., 155.

⁴ Por. S. Biskupski, *Grabowski Ignacy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 8, Kraków 1959–1960, 493.

⁵ Por. A. Gościmski, *Grabowski Ignacy*, art.cyt., 155–156; por. S. Biskupski, art.cyt., 493.

⁶ P. Hemperek, *Kanonistyka polska w 60-leciu wolnej Polski (1918–1978)*, *Prawo Kanoniczne* 24 (1981), 1–2, 48; por. A. Gościmski, *Grabowski Ignacy*, art.cyt., 155–156; por. S. Biskupski, art.cyt., 493.

W kwietniu 1919 r. został powołany w charakterze profesora nadzwyczajnego prawa kanonicznego na dopiero co utworzony Wydział Teologii Katolickiej przy Uniwersytecie Warszawskim. W 1921 r. otrzymał nominację na profesora zwyczajnego, a w 1922 r. także na prowadzenie wykładów zleconych i seminarium z kanonistyki na Wydziale Prawa. Na obu tych stanowiskach pozostał aż do wybuch wojny w 1939 r. Trzykrotnie pełnił funkcję dziekana Wydziału Teologii Katolickiej⁷.

Jednocześnie ks. Grabowski z piastowaniem stanowiska profesora wykonywał również inne zlecone mu funkcje w archidiecezji warszawskiej. Był radcą Kurii Metropolitalnej (1922–1939), uczestnikiem prac przygotowawczych i obrad I Synodu w 1923 r., sędzią synodalnym Sądu Arcybiskupiego (1923–1932), wiceoficjałem (1932–1943) i oficjałem tego Sądu (1943–1950), egzaminatorem synodalnym, a następnie prosynodalnym (1923–1939), brał udział w pracach Synodu Plenarnego w 1936 r.⁸.

Ponad trzydzieści lat mieszkał i pracował w Warszawie, zawsze jednak zachował łączność z archidiecezją lwowską, do której był inkardynowany⁹. Przykładem jego aktywności na rzecz macierzystej diecezji był jego czynny udział w obradach synodu archidiecezji lwowskiej 23–25 września 1930 r. za arcybiskupa Bolesława Twardowskiego (1923–1944). W liście pasterskim metropolita Twardowski uzasadniał konieczność zwołania synodu po latach niewoli (synod ten zwołano po 165 latach przerwy w odbywaniu synodów lwowskich). Obrady Synodu odbywały się w katedrze lwowskiej pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Korony Polskiej, patronki archidiecezji¹⁰.

W okresie wojny przebywał w Warszawie. Prowadził wykłady na tajnych kompletach Wydziału Teologii Katolickiej zorganizowanych już na początku 1940 r. Po wyzwoleniu Warszawy w marcu 1945 r. objął na krótki czas wykłady prawa kanonicznego w Seminarium Metropolitalnym św. Jana, a w 1946 r. podjął swoje dawne obowiązki profesora zwyczajnego na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego. Po przejściu w 1949 r. na emeryturę nadal prowadził wykłady zlecone¹¹.

W archidiecezji lwowskiej wyróżniony został w 1924 r. prawem noszenia rokiety i mantoletu, a papież Pius XI w 1934 r. odznaczył go godnością prałata domowego¹².

Zmarł 25 marca 1950 r. Nabożeństwo żałobne odprawione zostało w prokatedrze Najświętszej Maryi Panny i św. Józefa Oblubieńca przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie (kościół ten był prokatedrą archidiecezji warsza-

---

⁷ Por. A. Dębiński, art.cyt., k. 14; por. A. Gościmski, art.cyt., 156; por. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus latini*, 130. P. Hemperek, art.cyt., 48.

⁸ Por. A. Gościmski, art.cyt., 156; por. S. Biskupski, art.cyt., 493.

⁹ Zob. *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus latini*, 130.

¹⁰ Por. A. Gościmski, art.cyt., 156.

¹¹ Por. tamże.

¹² *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus latini*, s. 130; por. A. Gościmski, art.cyt., 157.

wskiej w latach 1944–1956). Pochowany został w grobach kapłanów na Powązkach w Warszawie¹³.

3. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I WYDAWNICZA

Czterdzieści lat życia (1910–1950) wypełniła ks. Grabowskiemu praca naukowa i dydaktyczna jako kanonisty. Zarówno na polu wydawniczym, jak i pedagogicznym wniósł poważny wkład w rozwój nauki prawa kościelnego w Polsce.

Jako naukowiec cechowała go wielka pracowitość połączona z doskonałą pamięcią. Posiadał rozległą wiedzę tak w zakresie samej kanonistyki, jak i historii Kościoła. To ułatwiało mu swobodne korzystanie ze źródeł i posługiwanie się faktami historycznymi przy opracowywaniu różnych zagadnień. Był wybitnym znawcą dawnego prawa kościelnego ujętego w *Corpus Iuris Canonici*. Mimo pełnego zaangażowania w pracy dydaktycznej i to na dwóch wydziałach oraz w pracy w instytucjach kościelnych w kurii i sądzie, właśnie dzięki swej pracowitości, gruntownej znajomości prawa kanonicznego i darowi pamięci, opublikował około 80 pozycji naukowych w periodykach lub encyklopediach w formie opracowania poszczególnych hasałów, czy też jako osobne pozycje książkowe, których wydał około dziesięciu¹⁴.

W początkach działalności naukowej, w okresie przedkodeksowym, zajmował się procesowym prawem kościelnym. Na ten temat ogłosił drukiem dwie obszernie prace. Obie te monografie opracowane bardzo starannie i wnikliwie, oparte zostały na obowiązujących wówczas przepisach kościelnych, a głównie na Dekretach Grzegorza IX. Publikacje te miały charakter studiów historyczno-prawnych i nadal mają swoje znaczenie w ramach historii prawa.

Pierwsza z monografii to jego praca habilitacyjna *Prawne środki w procesie kanonicznym. Studium historyczno-prawnicze* (Lwów 1913)¹⁵. Tytuł pracy nie jest dostatecznie precyzyjny: autor bowiem zamierzał tu podać wszystkie środki prawne, jakie istnieją w ustawodawstwie ogólnokościelnym i które w jakiś sposób mogą wpłynąć na zmianę wyroku niesprawiedliwego lub nieważnego. Pracę swą autor oparł przede wszystkim na Dekretach Grzegorza IX, a częściowo również na prawie rzymskim (*Digesta* i *Codex*). W kwestiach dyskusyjnych szedł za zdaniem autorów klasycznych, kanonistów wielkiej powagi, jak Fagnani, Lambertini, Schmalzgrueber i Wernz. Poza tym korzystał przeważnie z opracowań łacińskich i niemieckich, włoskich natomiast i francuskich nie uwzględnił dostatecznie¹⁶. Godne uwagi w tej publikacji jest nakreślenie przebiegu procesu kościelnego. Autor rozróżnił trzy stadia procesowe: wdanie się w spór, sądowe rozpoznanie sprawy oraz zakończenie sporu wyrokiem. Właściwy spór rozpoczynał się wówczas, kiedy

¹³ Por. A. Gościmski, art.cyt., 157; por. S. Biskupski, art.cyt., 493.

¹⁴ Por. A. Gościmski, art.cyt., 157.

¹⁵ Por. S. Biskupski, art.cyt., 493.

¹⁶ Por. A. Petrani, *Prawo kanoniczne w okresie oświecenia oraz w XIX i XX wieku*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 3. (cz. 1.–2.): *Wiek XIX i XX*, Lublin 1976, 405–406.

pozwany oświadczał wobec sędziego, że nie uznaje zarzutów powoda, a zatem nie czyni zadość jego żądaniu. To oświadczenie określano terminem *litis contestatio*, czyli zawiązanie sporu. Po tym akcie strony otrzymywały pewien termin, w którym powód miał przygotować środki dowodowe, a pozwany obronę¹⁷.

Druga rozprawa ks. Grabowskiego nosiła tytuł: *Ekscepcje w procesie kanonicznym. Studium historyczno-prawne* (Lwów 1917). Autor zgromadził obszerny materiał źródłowy ze starożytności i średniowiecza i w ramach tego materiału omówił ten temat metodą historyczną. Natomiast zagadnień prawno-dogmatycznych nie podejmował, toteż kwestie dotyczące istoty i pojęcia *ekscepcji* potraktował tylko o tyle, o ile były one mu potrzebne do przedstawienia materiału historycznego¹⁸. Tytułem wyjaśnienia warto dodać, że *ekscepcja* (łac. *exceptio*) to pochodzący z prawa rzymskiego zarzut natury formalnoprawnej w stosunku do postępowania sądowego, zgłoszony przez pozwanego na rozprawie sądowej. To on był zobowiązany udowodnić fakty, na których opierał swoją *ekscepcję*, obowiązywała odtąd zasada (maksyma) podana przez Ulpiana: *Reus excipiendo fit actor – pozwany przez zarzut procesowy staje się powodem*.

Cenna także była praca ks. Grabowskiego *Prawo cywilne a kanoniczne*, wydana we Lwowie w 1912 r. Po ogłoszeniu Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1917 r. nasz autor dostosował powyższą pracę do nowego prawodawstwa i wydał ją po raz drugi w 1920 r. pod tym samym tytułem we Lwowie, nakładem „Przeglądu Teologicznego”. Grabowski dosyć szczegółowo i z wielką erudycją omówił w niej wzajemny stosunek między prawem państwowym a kościelnym na tle rozmaitych zagadnień prawnych¹⁹.

Przed 1917 r. w ośrodkach akademickich o uznanych tradycjach dominowały z reguły badania historyczno-prawne. Fakt ukazania się Kodeksu w 1917 r. spowodował, że niektórzy uczeni zaczęli odchodzić od prowadzonych wcześniej badań historycznych na rzecz dogmatyki prawa. Tak było w przypadku ks. I. Grabowskiego, który po promulgacji nowego KPK skierował swoje zainteresowania naukowe w tym kierunku. Wszelkimi sposobami starał się w pracy pisarskiej i dydaktycznej rozpowszechniać znajomość przepisów nowego prawa kościelnego. Zabiegał nawet o jak najszybsze dostarczenie do kraju więcej egzemplarzy świeżo ogłoszonego Kodeksu, co w warunkach powojennych w 1918 r. nie było łatwe. Rozumiejąc potrzeby chwili, opracował podręcznik obejmujący całość prawa kodeksowego, kierując się myślą przyjscia z pomocą alumnom i kapłanom pracującym w duszpasterstwie. Był to prawdopodobnie pierwszy w świecie podręcznik dotyczący nowego Kodeksu. Wydany jako *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu* (Lwów 1921) był jeszcze później trzy razy wznawiany i w miarę potrzeby oraz możliwości rozszerzany lub skracany. Ostatnie (czwarte) z tych wydań ukazało się w Warszawie w 1948 r. Trzeba z uznaniem stwierdzić, że podręcznik ten przyczynił się bardzo do rozpo-

---

¹⁷ Por. M. Pyter, *Nurt historycznoprawny w kanonistyce polskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, Lublin 2006, 140.

¹⁸ Por. A. Petrani, dz.cyt., 406.

¹⁹ Por. tamże.

wszechnienia w Polsce znajomości nowego prawa i służył pomocą kilku pokoleniom kapłanów²⁰.

Ksiądz Grabowski nie tylko ograniczył się do opracowania komentarza do całego Kodeksu, ale również sukcesywnie opracowywał poszczególne dziedziny nowej kodyfikacji. Można wymienić przykładowo następujące monografie: *Karne prawo kościelne w nowym Kodeksie* (Lwów 1918), *Prawo kościelne osobowe i rzeczowe w nowym Kodeksie* (Lwów 1918), *Proces kanoniczny w nowym Kodeksie* (Polonia Sacra 1920, s. 11–35), *Zagadnienia małżeństwa* (Warszawa 1934), *Notariusz w procesie kościelnym* (Lwów 1934)²¹, *Procedura kanoniczna w sprawach małżeńskich* (Warszawa 1938)²².

Inne prace Grabowskiego: *Nauka religii w ustawodawstwie kościelnym a cywilnym* (Warszawa 1927), *Zasady pierwszeństwa w ustawodawstwie kościelnym* (Warszawa 1933), *Adwokatura w ustawodawstwie kościelnym* (Włocławek 1935)²³, *Elementa iuris decretalium Gregorii IX in legislatione civili in Polonia* (Roma 1936), *Malarstwo w ustawach kościelnych* (Lwów 1921)²⁴.

Publikował też w czasopiśmie teologicznym: *Pojęcie osoby w nowym Kodeksie Prawa kanonicznego* („Przegląd Katolicki” 4 (1925), nr 26, s. 401 i nn.), *Postępowanie inkwizycyjne przeciw heretykom w średniowieczu* (odbitka z „Głosu Kapłańskiego” z 1937 r.)²⁵, *Allokucje konsystorskie Piusa XI* („Przegląd Katolicki” 8 (1929), nr 67, s. 82–85), *Pierwszy Synod Plenarny Rzeczypospolitej Polskiej* („Głos Kapłański” 12 (1938), s. 5–20), *Problem studyów prawa kościelnego* („Gazeta Kościelna” 24 (1917), s. 530–531, 543–545, 554–556), *Studium prawa kanonicznego* („Pamiętnik Związku Zakładów Teologicznych” 5 (1929), s. 204–223), *Metoda pracy w seminarjum prawa kanonicznego* („Pamiętnik Związku Zakładów Teologicznych” 6 (1931), s. 231–238)²⁶.

Jego artykuły ukazały się także w różnych dziełach zbiorowych i encyklopediach m.in. w *Encyklopedii podręcznej prawa publicznego* Z. Cybichowskiego (t. I–II, Warszawa 1926–1930), gdzie hasło *Konkordat Polski* zostało opracowane na 48 stronach²⁷.

Oceniając twórczość naukową Grabowskiego, trzeba przyznać, że dosyć szeroki wachlarz opracowywanych tematów – choć najwięcej z nich wiązało się z prawem procesowym – spowodował jednak to, że nasz autor nie stał się specjalistą w żadnej z dziedzin prawa. Można też obok tej pewnej powierzchow-

---

²⁰ Por. A. Gościmski, art.cyt., 157–158; por. A. Dębiński, art.cyt., k. 14; por. J. Bar, W. Zmarz, *Polska bibliografia prawa kanonicznego od wynalezienia druku do 1840 roku. Tom II za lata 1800–1840*, Lublin 1947, 166. Recenzował tę książkę W. Gmachowski: *Ateneum Kapłańskie* 22 (1928), 104. W 1933 r. I. Grabowski wydał w Warszawie *Repetitorium prawa kanonicznego. Opracowanie na podstawie książki ks. prof. I. Grabowskiego z uwzględnieniem prawa publicznego*. Por. J. Bar, W. Zmarz, dz.cyt., 166.

²¹ M. Pyter, dz.cyt., 142.

²² Por. S. Biskupski, art.cyt., 493–494.

²³ Por. M. Pyter, dz.cyt., 144.

²⁴ Por. S. Biskupski, art.cyt., 493–494.

²⁵ Por. M. Pyter, dz.cyt., 143.

²⁶ Por. S. Biskupski, art.cyt., 493–494; por. J. Bar, W. Zmarz, dz.cyt., 167.

²⁷ W tejże encyklopedii opublikował także m.in. hasło: *Breve*, t. I, 60.

ności, wynikającej z chęci popularyzacji znajomości prawa kościelnego, zarzuć wymienionym pracom zbyt dużą liczbę szczegółów, głównie historycznych, przez co na drugi plan schodziły podstawowe problemy i zagadnienia o charakterze ściśle prawnym²⁸.

Ksiądz Ignacy Grabowski brał też czynny udział w licznych zjazdach naukowych, np. w organizowanych przez Związek Zakładów Teologicznych w Warszawie w 1927 r., w Łodzi w 1929 r., w Poznaniu w 1931 r., w Częstochowie w 1936 r. Wziął też udział w Międzynarodowym Kongresie Prawników w Rzymie w 1934 r., na którym wygłosił referat *Pierwiastki prawa kanonicznego w ustawodawstwie polskim*²⁹.

Ksiądz prof. Grabowski miał także określony wkład w nadawanie prawnej formy konstytucjom zakonnym, np. nadał ostateczny kształt konstytucjom Zgromadzenie Sióstr Loretańskich pw. Matki Bożej Loretańskiej Reguły św. Benedykta, które zatwierdził w 1949 r. arcybiskup warszawski Stefan Wyszyński.

4. AKTYWNOŚĆ NA POLU DYDAKTYCZNO-PEDAGOGICZNYM

Poza działalnością naukową ks. Grabowski rozwijał intensywną działalność dydaktyczną. Na 30 lat związał się jako profesor prawa kanonicznego z Uniwersytetem Warszawskim, wykładając zarówno dla słuchaczy Wydziału Teologii Katolickiej, jak i dla szerokiego kręgu słuchaczy Wydziału Prawa. Znany ze swej życzliwości dla młodzieży i ze dobroci swojego serca był może przez niektórych ze studentów wykorzystywany szczególnie na egzaminach. Ogólnie był bardzo szanowany za prawość swego charakteru i szeroką wiedzę. Sposób prowadzenia wykładów mógł utrudniać ich odbiór słuchaczom. Kto jednak naprawdę chciał, korzystał bardzo wiele z wykładów, seminariów i zawsze chętniej pomocy profesora. Toteż liczni z jego studentów stali się później sami wybitnymi kanonistami i naukowcami, zawdzięczali ks. Grabowskiemu swoją pierwszą formację naukową i zainteresowanie prawem kanonicznym³⁰.

5. ZAKOŃCZENIE

Dzieło ks. prof. Ignacego Grabowskiego, który większość swego pracowitego życia poświęcił nauce i przekazywaniu prawa kościelnego, wniosło doniosły wkład w rozwój nauki prawa kanonicznego w Polsce, zapewniło mu trwałe i zaszczytne miejsce w historii polskiej kanonistyki. Stąd jego osoba niewątpliwie zasługuje na przypomnienie, a zbliżająca się 140. rocznica jego urodzin, stała się okazją do nakreślenia jego sylwetki jako kapłana, człowieka, uczonego kanonisty i wychowawcy wielu pokoleń polskich prawników kościelnych.

---

²⁸ Por. A. Gościmski, art.cyt., 158.

²⁹ Por. tamże.

³⁰ Por. tamże.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Grabowski I., *Adwokatura w ustawodawstwie kościelnym*, Włocławek 1935.
- Grabowski I., *Allokucje konsystorskie Piusa XI*, Przegląd Katolicki 8 (1929), 67, 82–85.
- Grabowski I., *Ekscepcje w procesie kanonicznym. Studium historyczno-prawne*, Lwów 1917.
- Grabowski I., *Elementa iuris decretalium Gregorii IX in legislatione civili in Polonia*, Roma 1936.
- Grabowski I., *Karne prawo kościelne w nowym Kodeksie*, Lwów 1918.
- Grabowski I., *Malarstwo w ustawach kościelnych*, Lwów 1921.
- Grabowski I., *Metoda pracy w seminarjum prawa kanonicznego*, Pamiętnik Związku Zakładów Teologicznych 6 (1931), 231–238.
- Grabowski I., *Nauka religii w ustawodawstwie kościelnym a cywilnym*, Warszawa 1927.
- Grabowski I., *Notariusz w procesie kościelnym*, Lwów 1934.
- Grabowski I., *Pierwszy Synod Plenarny Rzeczypospolitej Polskiej*, Głos Kapłański 12 (1938), 5–20.
- Grabowski I., *Pojęcie osoby w nowym Kodeksie Prawa kanonicznego*, Przegląd Katolicki 4 (1925), 26, 401–403.
- Grabowski I., *Postępowanie inkwizycyjne przeciw heretykom w średniowieczu*, Warszawa 1937.
- Grabowski I., *Prawne środki w procesie kanonicznym. Studium historyczno-prawnicze*, Lwów 1913.
- Grabowski I., *Prawo cywilne a kanoniczne*, Lwów 1912.
- Grabowski I., *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu*, Lwów 1921.
- Grabowski I., *Prawo kościelne osobowe i rzeczowe w nowym Kodeksie*, Lwów 1918.
- Grabowski I., *Problem studyów prawa kościelnego*, Gazeta Kościelna 24 (1917), 530–531, 543–545, 554–556).
- Grabowski I., *Procedura kanoniczna w sprawach małżeńskich*, Warszawa 1938.
- Grabowski I., *Proces kanoniczny w nowym Kodeksie*, Polonia Sacra nr 4, 1920, 11–35.
- Grabowski I., *Studium prawa kanonicznego*, Pamiętnik Związku Zakładów Teologicznych 5 (1929), 204–223.
- Grabowski I., *Zagadnienia małżeństwa*, Warszawa 1934.
- Grabowski I., *Zasady pierwszeństwa w ustawodawstwie kościelnym*, Warszawa 1933.
- Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus latini*, Leopoli 1939.

Literatura

- Bar J., Zmarz W., *Polska bibliografia prawa kanonicznego od wynalezienia druku do 1840 roku. Tom II za lata 1800–1840*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1947.
- Biskupski S., *Grabowski Ignacy*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 8, Kraków 1959–1960, 493–494.
- Dębiński A., *Grabowski Ignacy*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. J. Walkusz i in., t. 6, Lublin 1993, k. 14.
- Gościmski A., *Grabowski Ignacy*, w: *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*, red. J. Bar, cz. II, Warszawa 1981, 155–159.
- Hemperek P., *Kanonistyka polska w 60-leciu wolnej Polski (1918–1978)*, Prawo Kanoniczne 24 (1981), 1–2, 41–77.
- Petrani A., *Prawo kanoniczne w okresie oświecenia oraz w XIX i XX wieku*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 3. (cz. 1.–2.): *Wiek XIX i XX*, red. bp M. Rechowicz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1976, 387–429.
- Pyter M., *Nurt historycznoprawny w kanonistyce polskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, Lublin 2006.

FATHER IGNACY GRABOWSKI (1878-1950), A POLISH CANONIST FROM THE SECOND POLISH REPUBLIC PERIOD

Summary

This article presents the life and work of father Ignacy Grabowski – a Polish canonist from the Second Polish Republic period. First we show the life of a priest and professor. Then we present his scientific and editorial activity and finally his activity in the area of teaching.

Key words: father Ignacy Grabowski (1878–1950), Polish canon law, canon law lectures

Nota o Autorze

Ksiądz **Jerzy ADAMCZYK** – prezbiter diecezji radomskiej, dr hab. prawa kanonicznego, wykładowca prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Duchownym w Radomiu; rezydent w parafii pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Radomiu. Jest autorem opracowań z zakresu prawa małżeńskiego, hierarchicznego ustroju Kościoła, sakramentów św., miejsc świętych oraz nauczycielskiego urzędu Kościoła. Kontakt e-mail: ksjerzyad@wp.pl